

Van de Vijfde

Jannine van de Maat

In de rubriek 'Van de Vijfde' zullen verschillende PhD-studenten een artikel publiceren over het onderzoek waar zij mee bezig zijn. Deze keer is het woord aan Jannine van de Maat, die op dit moment onderzoek doet naar de waarde van opiniepeilingen.

'Keer op keer wijzen peilingen uit dat een meerderheid van de Nederlandse bevolking niets [voor een Turks EU-lidmaatschap] voelt', aldus Geert Wilders in de Volkskrant van 17 november 2009. De fractievoorzitter van de 'virtueel grootste partij van Nederland' verwijst naar opiniepeilingen om het standpunt van de PVV over de toetreding van Turkije tot de Europese Unie te verdedigen (Volkskrant 17 november 2009). Hiermee wil hij aantonen dat (een meerderheid van) de Nederlandse bevolking zijn standpunt deelt.

Wilders is zeker niet uniek in zijn verwijzing naar opiniepeilingen. Zowel politici als media maken veelvuldig gebruik van peilingen om de mening van 'het volk' weer te geven. Vrijwel dagelijks worden er peilingen gehouden door ondermeer Maurice de Hond, TNS NIPO en het EenVandaag Opiniepnl over de meest uiteenlopende onderwerpen, waarna soms aan de verantwoordelijke minister wordt gevraagd of hij 'op de hoogte is van het feit dat een meerderheid van de Nederlanders' voor of tegen een bepaald beleidsvoorstel is. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat (de uitkomsten van) de peilingen correct weergeven wat 'het volk' wil en dat het ook daadwerkelijk een voorkeur heeft. De vraag is of deze aanname wel terecht is.

In mijn onderzoek wordt gekeken of de publieke opinie, gemeten

met opiniepeilingen, wel zo robuust is als vaak wordt gedacht of dat deze (deels) wordt gecreëerd door de manier van vraagstelling. Met 'robuust' wordt hier bedoeld dat (het merendeel van) het publiek een mening heeft over het onderwerp waarnaar gevraagd wordt, ongeacht hoe de vraag gesteld wordt. Dat wordt onderzocht door peilingen uit te voeren die slechts verschillen in de manier van vraagstelling – en niet in de keuze van onderwerpen, die zijn identiek – en de resultaten hiervan te vergelijken. Niet alleen zal

De bevindingen van het onderzoek zouden consequenties kunnen hebben voor zowel de onderzoekers van de publieke opinie als de gebruikers ervan.

er gekeken worden naar het percentage dat voor of tegen is, maar ook naar het aantal respondenten dat aangeeft geen mening te hebben. Hierbij zal zoveel mogelijk worden geprobeerd aansluiting te vinden bij de huidige stand van zaken in onderzoek naar publieke opinie, door waar mogelijk dezelfde onderwerpen en dezelfde wijze van vraagstelling te gebruiken.

Eerder onderzoek naar de invloed van de manier waarop de vragen gesteld worden, duidt erop dat de publieke opinie niet zo robuust is als vaak wordt verondersteld. Bishop stelt zelfs dat peilingen vaak niet meer weergeven dan een illusie, 'an artifact of measurement' (Bishop 2005: xvi). Of en

welk antwoord iemand geeft op een meningsvraag in een peiling is geen onafhankelijk gegeven dat slechts weergeeft wat de respondent altijd al vond. Respondenten zijn soms meer geneigd tot het geven van een bepaald antwoord door de manier waarop de vragen gesteld worden, wat erop duidt dat peilingen meer doen dan op neutrale wijze de opinies van respondenten verzamelen. Er zijn verschillende factoren die hierbij mee kunnen spelen, waaronder de mogelijke antwoordcategorieën en het gebruik van filtervragen. Schuman en Presser (1979: 270) concluderen bijvoorbeeld dat het gebruik van filtervragen – oftewel eerst vragen óf iemand een mening heeft over een bepaald onderwerp en dan pas vragen welke mening – het percentage van res-

pondenten dat zegt geen mening te hebben met 20 tot 25 procent verhoogt.

Overigens is de invloed van de vraagstelling niet altijd even groot. Zo blijkt uit eerder onderzoek in onder anderen de Verenigde Staten dat de publieke opinie ten opzichte van buitenlandse (beleids)onderwerpen gevoeliger is voor de manier waarop de vragen gesteld worden, omdat deze verder van de respondenten afstaan. Mijn verwachting is dat er ook in Nederland grote verschillen bestaan tussen onderwerpen en hun robuustheid ten opzichte van de vraagstelling. De resultaten van nog uit te voeren peilingen zullen uitwijzen of dit

Verwijst Geert Wilders wel terecht naar opiniepeilingen?

daadwerkelijk het geval is en hoe groot deze verschillen dan zijn. Er zal, kortom, niet alleen vergeleken worden tussen verschillende manieren van vraagstelling, maar ook tussen onderwerpen. Het zal dan uiteindelijk ook mogelijk zijn om te generaliseren over de effecten van de wijze van vraagstelling in opiniepeilingen.

Het betreft hier dus een empirisch onderzoek van de effecten van de manier waarop vragen in opiniepeilingen gesteld worden en geen normatieve beschouwing over wat de rol van peilingen zou moeten zijn in een democratie of wat de 'beste' manier is om de publieke opinie weer te geven. Mijn onderzoek is beschrijvend en, waar mogelijk, verklarend, maar het geven van een (normatief) oordeel wordt aan anderen overgelaten. Het onderzoeken van de invloed van de vraagstelling in opiniepeilingen op de resultaten is een belangrijke eerste stap naar het verbeteren van onderzoek naar publieke opinie. Voordat het mogelijk is om aanbevelingen te doen is het noodzakelijk eerst de huidige stand van zaken in kaart te brengen.

De bevindingen van het onderzoek zouden consequenties kunnen hebben voor zowel de onderzoekers van de publieke opinie als de gebruikers ervan, zoals de media en politici. Als blijkt dat bijvoorbeeld de volgorde van de vragenlijst en/of de keuze van antwoordcategorieën een significante invloed heeft op de resultaten, dan is de vraag wat de uitkomst van een peiling waard is als een andere wijze van vraagstelling tot andere resultaten leidt. Wat wil 'het volk' nu eigenlijk?

Of de gebruikers van peilingen daadwerkelijk iets met de bevindingen doen is aan hen, maar het aantonen van (de grootte van) de effecten vormt een eerste stap. Of het standpunt van Wilders ten aanzien van de toetreding van Turkije tot de Europese Unie inderdaad gedeeld wordt door een meerderheid van de Nederlandse bevolking, valt nog maar te bezien. Het onderzoek veronderstelt immers dat de manier van vraagstelling in opiniepeilingen een grote invloed kan hebben op de resultaten, ongeacht de inhoud van de vraag zelf. Waarschijnlijk zal Wilders' standpunt hierdoor

niet veranderen, maar het werpt wel een ander licht op het (klakkeloos) overnemen van resultaten van opiniepeilingen. 'Political leaders may even have an obligation to discount what the public thinks that it thinks' (Sniderman et al 2001: 256). ■

Bronnen:

Bishop, G.F. (2005). *The Illusion of Public Opinion: Fact and Artifact in American Public Opinion Polls*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.

Schuman, H. & S. Presser (1979). 'The Assessment of "No Opinion" in Attitude Surveys', *Sociological Methodology*, 10, pp. 241-275.

Sniderman, P.M., P.E. Tetlock & L. Elms (2001). 'Public Opinion and Democratic Politics: The Problem of Nonattitudes and the Social Construction of Political Judgment'. In Kuklinski, J.H. (ed.) *Citizens and Politics: Perspectives from Political Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 254-288.